

FIZULI İBRAHİMZADƏ

Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Akademiyasının Humanitar fənlər kafedrasının baş müəllimi, tarix elmləri namizədi

E-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com

FAŞİZM ÜZƏRİNDƏ QƏLƏBƏDƏ NAXÇIVANIN ROLU

“Tarix bu gün də bilməlidir ki, II Dünya müharibəsində Azərbaycan Respublikasının xidməti, fəaliyyəti, rolu çox böyük olmuşdur.”

Heydər Əliyev
Azərbaycanın Ümummilli Lideri

***Açar sözlər:** Antifaşist, Brandenburq darvazası, rabitə materialları, komponent, Şərq-Qərb enerji dəhlizi.*

***Ключевые слова:** Антифашист, Бранденбургские ворота, коммуникационные материалы, компоненты, энергетический коридор Восток-Запад*

***Key words:** Anty-fascist, Branderburg gate, communication materials, componenet, East-West energy passage.*

Bəşəriyyətin keçən əsrdə üzləşdiyi ən dəhşətli faciələrdən biri də ikinci dünya müharibəsi olmuşdur. Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev həmin dövrdəki hadisələrə münasibət bildirərək demişdi: “Yalnız antifaşist qüvvələrin fədakarlığı sayəsində bəşəriyyəti ən böyük təhlükədən, ağır faciədən xilas etmək mümkün oldu. Biz fəxr edirik ki, dünyanın bu taleyüklü probleminin həll olunmasında - faşizm üzərində qələbədə Azərbaycan xalqının da mühüm payı olmuşdur” [1].

Azərbaycan xalqı Böyük Vətən müharibəsində həm döyüş meydanlarında, həm də arxa cəbhədə əsl şücaət və əzmkarlıq nümunələri göstərmişdir. Müharibə başlanandan keçən qısa müddət ərzində Azərbaycan Respublikası ərazisində 87 qırıcı batalyon, 1124 özünümüdafiə dəstəsi təşkil edilmişdir. 1941-1945-ci illərdə respublikanın 681 min oğlan və qızları cəbhəyə getmişdir [2]. Xalqımızın Vətən müharibəsində verdiyi qurbanlar və fədakar əməyi onu alman faşizmi üzərində qələbə çalan xalqların ön sıralarında yerləşdirir.

Bu qələbənin əldə edilməsində Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası zəhmətkeşlərinin də xüsusi rolu vardır. Belə ki, Böyük Vətən müharibəsi illərində Muxtar Respublikadan 29500 nəfərdən çox naxçıvanlı düşmənə qarşı rəşadətlə vuruşaraq ölkəmizin istiqlalıyyəti, xalqımızın azadlığı uğrunda misilsiz şücaət göstərmişdir. Bu yolda saysız - hesabsız qurbanlar vermişdir. Müharibə illərində 15500 nəfərə qədər naxçıvanlı həlak olmuşdur.

Başqa bir misalla da fikrimi açıqlamaq istəyirəm: O zaman Naxçıvanda yaşayan əhəlinin hər 4 nəfərindən biri - yəni 126 min nəfərin 30 min nəfərdən artığı müharibəyə yollanıb. Əlbəttə, kiçik rəqəm deyil. Üstəlik də 30 nəfərdən artıq qadınıımız. Gedənlərin də tən yarısından çoxu - 15,7 min nəfəri geri qayıtmayıb [3]. Vətən uğrunda döyüşlərdə şəhid olub.

Müqayisə üçün demək lazımdır ki, demoqrafik araşdırmalar göstərir ki, 1941-1945-ci illərdə Azərbaycanın başına gələn və gətirilən fəlakətlərin heç də hamısı qədərincə öyrənilməmişdir. Həmin dövrdə ölkələr üzrə əhəlinin sayca dəyişməsinə xarakterizə edən demoqrafik

statistikadan məlum olur ki, Azərbaycan nəinki sovet respublikaları ilə, hətta müharibədə iştirak edən dünya dövlətləri ilə nisbi müqayisədə ən çox əhali itkisinə (340 min nəfər, yəni səfərbər olunanların tən yarısı) məruz qalan məmləkət olmuşdur. O cümlədən bu itki Naxçıvandan da yan keçməmiş, yuxarıda göstəriləyi kimi əhalinin tən yarısının payına düşmüşdür.

Arxiv sənədlərindən də aydın olur ki, müharibənin ilk günlərindən Muxtar Respublikanın ayrı-ayrı yerlərində keçirilən saysız-hesabsız mitinq və yığıncaqlar xalqın tam birliyini nümayiş etdirdi. O ağır, qanlı-qadali günlərdə fəhlələr, qulluqçular, kolxozçular və ziyalılar dəstə-dəstə hərbi komissarlığa gəlir, döyüşən ordu sıralarına göndərilmələrini xahiş edirdilər. 1941-ci il 22 iyula olan məlumata görə Naxçıvan Muxtar Respublikasından 6491 nəfər həmyerlimiz ordu sıralarına yola düşmüşdür.

Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində mərdliklə vuruşan Naxçıvanın oğul və qızlarından bir çoxu Qafqazın ətəklərindən Berlinə qədər şanlı döyüş yolu keçmiş, vətən uğrunda canını belə əsirgəməmişdir. Buhenvald qəhrəmanı, mərd döyüşçü Əkbər Ağayev, partizan hərəkatının fəal iştirakçısı Cəlil Rəfiyev, general-mayor Akim Abbasov, Neymət Kərimov, Əjdər Hacıyev, Adil Cəfərov, Qurban Qurbanov, Cabbar Cəfərov, Bağır Bağırov, Yusif Qasimov, Sadiq İsmayilov və minlərlə digər naxçıvanlı ölkəmizdən çox-çox uzaqlarda düşməne qarşı ölüm-dirim mübarizəsi aparmışdır. Əsir düşmüş bir qrup həmyerlimiz İtaliyadakı partizan dəstələrində fəal iştirak etmiş, Şimali İtaliyanın azad edilməsində, İtaliya faşistlərinin lideri və hökumətin başçısı Mussolininin həbs edilməsində fəal rol oynamışlar. Soydaşımız Əli Babayev Haribaldi adına partizan batalyonunun komandiri olmuş, “Hərbi şücaətinə görə” medalı ilə təltif edilmişdir [4].

Naxçıvanda dünyaya göz açmış Baloğlan Rüstəmov cəbhədə əsl qəhrəmanlıq göstərmişdir. O, kəşfiyyatçılar bölüyünə rəhbərlik edərək dəfələrlə çox çətin, mühüm tapşırıqları yerinə yetirmiş, komandanlığın rəğbətini qazanmış və “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunmuşdur. Bir dəfə o, qarşıdakı stansiyada düşmənin fəaliyyətini öyrənmək tapşırığı almışdı. Həmyerlimiz qəflətən faşistlərin üstünə atılaraq onlara böyük itkilər verdi, xeyli canlı qüvvəsini sıradan çıxardı, vaqonlara yüklənmiş qiymətli qarət olunmuş əmlak və avadanlığın Almaniyaya aparılmasına imkan vermədi, bir neçə dəfə həmyerlimiz düşmənin kommunikasiyalarını tam dəqiqliklə öyrəniş ordumuzun qələbəsini asanlaşdırmışdı. O, “Şöhrət” ordeninin 2 dərəcəsinə layiq görüldükdən sonra cəbhə komandanlığı onu Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına təqdim etmişdir. B.Rüstəmov SSRİ Müdafiə Nazirliyinin mərkəzi arxivindən verilmiş rəsmi arayışa görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanıdır. Bir müddət Azərbaycan Veteranlar Şurasına rəhbərlik etmiş B.Rüstəmov aktiv fəaliyyətinə və gərgin əməyinə görə Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən “Şöhrət” ordeninə və Prezident Təqaüdünə layiq görülmüşdür [5].

Odlu-alovlu döyüşlərdə böyük şücaətlər göstərən igid oğul və qızlardan söhbət düşəndə 416-cı Taqanroq diviziyasında böyük rəşadətlər göstərən qvardiya polkovnikləri İsa Məmmədov, Mehdi Mahmudov və “Qırmızı Ulduz” ordeni ilə təltif olunan igid qızımız Asya Hüseynovanın, onlarca başqalarının adını çəkmək olar. Onlar 1942-ci il oktyabrın 30-dan 1945-ci ilin mayına qədər Qafqazdan Berlinə kimi 2500 km. şərəfli döyüş yolu keçən 416-cı Azərbaycan milli diviziyasında düşmənin 23 min əsgər və zabitinin məhv edilməsində, 5500 nəfərin əsir alınmasında, çoxlu döyüş texnikasının sıradan çıxarılmasında öz şücaətləri ilə fərqlənmiş və Berlində Brandenburq darvazası üzərinə qələbə bayrağı sancmışlar [6].

Muxtar Respublikanın mərd qızları da oğulları kimi çiyin-çiyinə vuruşmuşlar. O vaxt Naxçıvanın bir çox qızları düşmənin məhv edilməsində bilavasitə iştirak etmək üçün könüllü olaraq cəbhəyə yola düşmüşlər və müharibənin ilk günlərindən 100-ə qədər naxçıvanlı qız

hitlerçi işğalçılara qarşı qəhrəmancasına vuruşmuşlar. Onlar vətənpərvərlik borclarına sadıq qalaraq cəbhədə igidlik, fədakarlıq nümunələri göstərmişlər.

Böyük Vətən müharibəsində göstərdikləri şücaətə görə həmyerlilərimizdən üç nəfəri: Qəzənfər Əkbərov, Abbas Quliyev və Nəcəfqulu Rəfiyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülmüşdür. Səkkiz nəfər Lenin ordeni, 1 nəfər I, II, III dərəcəli “Şöhrət” ordeni, 102 nəfər “Şöhrət” ordeninin ayrı-ayrı dərəcələri ilə, 105 nəfər I və II dərəcəli “Böyük Vətən müharibəsi” ordeni, 315 nəfər “Qırmızı Ulduz”, 29 nəfər “Qırmızı Bayraq” ordenləri ilə təltif olunmuşdur. Minlərlə döyüşçü müxtəlif medallar və ali baş komandanlığın təşəkkürünü almışdır [7].

Naxçıvanlı oğul və qızlarımızın ön cəbhədə mərdliklə vuruşmalarından ruhlanan Muxtar Respublika zəhmətkeşləri xalq təsərrüfatının ayrı-ayrı sahələrində görülən işləri bir an belə zəiflətməmişdir.

Onların vətənpərvərliyi arxa cəbhəni hər vasitə ilə möhkəmləndirməkdə, orduya hərtərəfli kömək etməkdə, döyüşçülərə hədiyyələr göndərməkdə, müdafiə fonduna pul və qiymətli əşyalar verməkdə, azad olunmuş rayonların sakinlərinə qardaşlıq köməyi göstərməkdə özünü biruzə verirdi.

Naxçıvan MR Dövlət Arxivində olan sənədlərdən aydın olur ki, 1941-ci ilin iyul ayında Muxtar Respublika üzrə kolxoz sədrlərinin, idarə, müəssisə rəhbərlərinin və işçilərinin müşavirəsi keçirilmişdir. Bu müşavirədə faşist işğalçılara qarşı qəhrəmanlıqla vuruşan döyüşçülərimizin ailələrinə yardım göstərmək məqsədilə yardım fondlarının təşkil edilməsi və ön cəbhədə vətənimizin müdafiəsində qəhrəmanlıqla vuruşan əsgərlərə hədiyyələr göndərilməsi müzakirə edilmişdir. Dövlət tərəfindən ayrılmış komissiyaların və həmçinin zəhmətkeşlərin təşəbbüsü ilə Muxtar Respublika üzrə müdafiə fonduna xeyli miqdarda nağd pul və istiqraz vərəqəsi, qızıl-gümüş toplanaraq dövlət bankına verilmiş, tədarük məntəqələrinə tonlarla taxıl, ət, yun, yağ, tərəvəz, Qızıl Ordu döyüşçülərinə corab, yun əlcək, dəsmal və xeyli geyim toplanıb cəbhəyə göndərilmişdir. Şərur rayonundan olan cəbhəçi anası K.Əliyeva 1941-ci ilin oktyabrında şəxsi bağlama hazırlayıb Moskvanın müdafiəçilərinə ana məhəbbəti ilə dolu məktubunda yazırdı: “Qoy mənim bu balaca ana sovqatım sizin düşməni məhv edən əllərinizi qızdırсын. Düşməne qəzəbinizi artırsın, qələbənizi yaxınlaşdırсын” [3].

Müdafiə fondunun möhkəmləndirilməsi haqqındakı hökumətin göstərişlərini alqışlayan evdar qadınlar qiymətli hədiyyələrini belə müdafiə fonduna vermişlər. Alman faşist işğalçılarından azad olunmuş rayonların əhalisinə də hər cür yardımlar edilmişdir.

1942-ci ildə hökumətin Qızıl Ordu üçün taxıl fondu yaradılması haqqında qərarına cavab olaraq Naxçıvan zəhmətkeşləri cəbhə üçün tonlarla taxıl, çəltik, quru meyvə və s. yola salmışlar.

1942-ci il iyunun 25-də Naxçıvan Muxtar Respublikası gənclərinin Naxçıvan şəhərindəki parkında birinci antifaşist mitinqi keçirilmişdir. Bu yığıncaqda müdafiə fonduna, döyüşçülərə, Qara Dəniz Donanmasına hədiyyələr göndərilməsi qərara alınmış və bu qərar tezliklə yerinə yetirilmişdir [3].

Şərur rayonunun zəhmətkeşləri, xüsusilə komsomolçu gənclər daima vətənimizi yırtıcı düşməndən mərdliklə təmizləməkdə olan şanlı Qızıl Ordunun 416-cı Taqanroq diviziyasının qorxmaz döyüşçülərinə 1943-cü ilin sentyabr ayında 21 kiloqram yağ, 560 yumurta, 200 dəftər, 70 qələm, 53 paket və s. toplayıb göndərmişlər.

Naxçıvan Muxtar Respublikası zəhmətkeşləri alman faşist işğalçılarından azad edilmiş Çerkassk vilayətinin zəhmətkeşlərinə və bu vilayətin bərpa edilməsinə hər cür yardım etmiş-

lər. Kolxozçular və kolxozçu qadınlar öz şəxsi mal-qaraları hesabına qoyun, keçi, inək, donuz, yağ və yun vermişlər. Bundan başqa, bal, pendir, toyuq, duz göndərilmişdir.

Muxtar Respublikamızın zəhmətkeşləri çoxlu miqdarda geyim və ev əşyaları, kənd təsərrüfatı, rabitə və səhiyyə işlərində istifadə etmək üçün kotan, dəyirman daşı, müxtəlif tibb alətləri və rabitə materialları toplayaraq göndərmişdilər [4].

29 sentyabr 1943-cü ildə Naxçıvan şəhər və rayon müəllimlərinin yığınağı keçirilmişdir. Yığınaqda müəllimlər Çerkassk vilayətinin bərpa edilməsində və alman faşist zülmündən azad edilmiş çerkasskilərə kömək göstərməkdə fəal iştirak edəcəklərini bildirmişlər. Yığınaqda iştirak edənlər Muxtar Respublikanın bütün müəllimlərinə məktub qəbul etmiş, onları da çerkasskilərə yardım etməyə çağırmışlar. Həmin məktubda deyilirdi: “Alman faşist quldurları qəhrəman Qızıl Ordumuzun zərbələrini Tixvin, Moskva, Stalinqrad ətraflarında və Oryol, Kursk, Belqorod, Xarkov istiqamətlərində yaxşıca dadmışlar. İndi Hitlerin “məğlub edilməz” şərəfli diviziyaları Dnepr sahillərində dalbadal məhv edilir və sürətlə qərbə doğru qaçirlar. Hər gün yüzlərlə şəhər və kəndlərimiz düşməndən təmizlənir. İndi bizim əsas vəzifəmiz faşistlərin müvəqqəti işğal etdikləri yerlərdə dağıdılmış, külə döndərilmiş kəndləri və şəhərləri bərpa etməkdən, əsarətdən qurtaran zəhmətkeşlərə qardaşlıq köməyini genişləndirməkdən ibarətdir.”

Həmçinin Naxçıvan Muxtar Respublika zəhmətkeşləri müharibə illərində alman faşist işğalçılarından azad edilmiş Stalinqrad vilayətinin əməkçilərinə böyük miqdarda pul, buğda, arpa, düyü, noxud, meyvə qurusu, qaramal, davar, çoxlu paltar və müxtəlif ev əşyaları göndərmişlər [3].

1943-cü ildə Qızıl Ordunun yaradılmasının 25-ci ildönümü münasibəti ilə Şərur rayon zəhmətkeşləri, kolxozçu qadınları Qızıl Ordu tərəfindən alman işğalçılarının zülmündən azad edilmiş ölkələrin əhalisinə böyük həcmdə yardım göstərmişlər [4].

Müharibə illərində Naxçıvanın bütün rayon zəhmətkeşləri “Azərbaycan kolxozçusu” tank dəstəsinin yaradılması və qırıcı təyyarələrin alınması fonduna küllü miqdarda pul köçürmüşlər.

Müharibə illərində sahsız uşaqların tərbiyə edilməsinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Onlar hər cür qayğı ilə əhatə olunurdular. Əsgər ailələrinə də bir çox kənd təsərrüfatı məhsulları ilə yardımlar edilmişdir. Bundan başqa müharibə illərində hərbi qulluqçu ailələrinə nağd pulla dövlət və ərzaq yardımları edilmiş, ailələr mənzillə təmin olunmuşlar.

Naxçıvan zəhmətkeşləri, o cümlədən respublika komsomolçuları və pionerləri Tambov kolxozçularının “Daha çox tank verək” təşəbbüsünə cavab olaraq tank dəstələrinin yaradılması fonduna da pul toplayıb keçirmişlər [3].

Müharibə kolxozların inkişafına, gəlirinin artmasına mane ola bilməmişdir. 1943-cü ilə nisbətən 1944-cü ildə kolxozların gəliri 80 faiz artmışdır. Naxçıvan MSSR sənayesi 1944-cü ildə məhsul buraxılışını 1941-ci ilə nisbətən 15 faiz artırmışdır.

Müharibə illərində zəhmətkeşlər tərəfindən Muxtar Respublikada dövlətə kənd təsərrüfatı məhsulları planları xeyli artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir. Əgər 1940-cı ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə dövlətə 2899 ton taxıl verilmişdirsə, 1944-cü ildə 3861 ton taxıl verilmişdir ki, bu da 1940-cı ilə nisbətən 962 ton artıq, yaxud 133,8 faiz təşkil edirdi. 1944-cü ildə dövlətə 1310 ton ət təhvil verilmişdir ki, bu da 1940-cı ildəkindən 202 ton yaxud 18,3 faiz artıq olmuşdur. 1940-cı ildə dövlətə 40 ton kartof təhvil verilmişdirsə, 1944-cü ildə 148 ton olmuşdur ki, bu da 1940-cı ilə nisbətən 370 faiz təşkil edir. 1944-cü ildə kolxozçularımız və kolxozçu qadınlarımız dövlətə 641 ton tərəvəz təhvil vermişdilər. Dövlətə yumurta təhvili də 122 faiz yerinə yetirilib [8].

Naxçıvan Muxtar Respublikasının elm adamlarının müharibədə qələbəyə verdiyi töhfələrdən danışarkən təkcə bir görkəmli alimin xidmətlərindən danışmaq kifayətdir. Bu qədim Naxçıvan torpağının bağlı-bağatlı Ordubad şəhərində dünyaya göz açan, Bakının İstiqlal küçəsində heykəli ucalan, YUNESKO-nun qərarı ilə 2005-ci ilin onun adına elan olunan, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 2005-ci il fevralın 28-də 100 illik yubileyi haqqında sərəncamı imzalanan, müharibədə qələbənin əldə edilməsində misilsiz xidmətləri olan, Azərbaycan elmini dünyada tanıtmış, böyük nailiyyətlə nəzəriyyə və təcrübənin vəhdətinə, onların istehsalda tətbiqinə nail olan akademik Yusif Məmmədəliyevdir [6].

1941-1945-ci illər müharibəsinin başlanğıcında müdafiənin nəhəng tələbatlarını nəzərə alaraq, alim ilk dəfə partlayıcı maddələrin əsas komponenti olan toliol hasilatı prosesini müəyyənləşdirib, onu istehsalatda tətbiq etdirir. Yusif Məmmədəliyev sovet kimyaçıları sırasında yeganə olaraq Dövlət Müdafiə Komitəsinin daha bir sifarişini yerinə yetirir və qısa müddətdə yüksək oktanlı aviasiya yanacağıının sənaye prosesində alınmasını təmin və tətbiq edir. “Hərbi” nailiyyətlərdən başqa o, neft kimyasında “alkilləşdirmə reaksiyası” adlanan yeni bir istiqamətin əsasını qoyur. Bu kəşflərin müəllifinə o zaman elm dünyasında “alkilləşdirmə kralı” adı vermişdilər.

SSRİ-nin məşhur kimyaçı alimləri içərisində fəxri yer tutan Yusif Məmmədəliyev 90-dan çox ixtira və kəşfə nail olmuşdur. O, Azərbaycan neftindən 38 növ ən yüksək keyfiyyətli sürtgü yağının, 9 adda ən yüksək oktanlı təyyarə benzininin və 8 növ əvəzi olmayan dizel yağının, habelə digər qiymətli neft-kimya məhsullarının, bir sıra müasir silahların komponentlərinin istehsalını həyata keçirmişdir [9]. Bu münasibətlə onların bir neçəsi dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. Hətta müharibə illərində deyirmişlər ki, “göydə uçan 10 təyyarədən 9-u Bakı benzini ilə işləyir.”

Böyük Vətən müharibəsində qələbənin əldə edilməsində misilsiz xidmətləri olan, 4 dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, Sovet İttifaqı Marşalı Georgi Jukov yazırdı: “Bakı neftçiləri cəbhəyə və ölkəyə Vətənimizin müdafiəsi üçün, düşmən üzərində tezliklə qələbə üçün nə qədər lazım idi, o qədər də yanacaq vermişdilər.”

Təsədüfi deyildir ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev 2003-cü ilin 25 fevralında, Vaşinqtonda “Şərq-Qərb enerji dəhlizi reallıqdır” mövzusunda beynəlxalq konfransdakı nitqində demişdir: “Çoxları indi də deyir ki, əgər Azərbaycan nefti olmasaydı, II Dünya müharibəsində SSRİ-nin İngiltərə-Amerika koalisiyası ilə birlikdə alman faşizminə qalib gəlməsi mümkün olmazdı.” Bu danılmaz bir həqiqətdir.

Ümumiyyətlə Naxçıvan Muxtar Respublikasının zəhmətkeşləri Böyük Vətən müharibəsi illərində alman-faşist işğalçılarını darmadağın etmək üçün müdafiə fonduna 180 milyon 89 min manat nağd pul, 12 kiloqram qızıl, gümüş, yarım milyon ton taxıl, 160 min dəstdən artıq isti paltar, 10 mindən artıq bağlama göndərmişlər [3]. O vaxt hamı qələbə ruhu ilə yaşayır, işləyirdi. Vətənə məhəbbət, torpağa bağlılıq hissi bir an belə arxa cəbhə qəhrəmanlarını tərk etmirdi. Əlbəttə arxa cəbhəmiz möhkəm olmasa idi, ön cəbhədə qələbəni çox çətinliklə əldə etmək mümkün olardı. Bu faktlar Böyük Vətən müharibəsi illərində Naxçıvan zəhmətkeşlərinin vətənə hədsiz sədaqətini parlaq şəkildə nümayiş etdirir və göstərir ki, müharibədə qələbənin əldə edilməsində Naxçıvan Muxtar Respublikasının da rolu böyükdür.

Nahaq yerə deyilmir ki, “Bəşəriyyəti faşizm taunundan xilas edənlər tarixin yaddaşında əbədi yaşamaq hüququ qazanıblar.” Bu mənada Azərbaycan və onun tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının zəhmətkeşləri 60 milyondan çox insan həyatının, habelə 316 milyard dollarlıq maddi-mənəvi zərər hesabına başa gələn və bəşər tarixinin ən dəhşətli faciəsi

olan Böyük Vətən müharibəsində qələbənin əldə edilməsində xidmətlərinə görə tarixin yaddaşında əbədi yaşayacaqdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. H. Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar, nitqlər, bəyanat, müsahibə və məktublar toplusu. Bakı, Azərənəşr, 1993-2005, s. 273 - 387.
2. Q. Mədətov. "Azərbaycan Böyük Vətən müharibəsi illərində. 1941-1945" Bakı, 1965, s.125-129.
3. Naxçıvan MR Dövlət Arxivi f.1, siy. 17 - 24, iş 34 - 38.
4. "Respublika" qəzeti, 9 may 2012-ci il, s. 9.
5. "Azərbaycan müəllimi" qəzeti", 20 may 2005-ci il, s. 6.
6. "Şərq qarısı" qəzeti, aprel - iyun 2005-ci il
7. Azərbaycanın Sovet İttifaqı Qəhrəmanları. Bakı, 1963
8. Ə.Kərimov. Böyük Vətən Müharibəsi illərində Azərbaycan kolxozçularının fədakar əməyi. Bakı, 1962, s. 153-155.
9. M.Əmrahov. İkinci Dünya Müharibəsi (1939-1945). Bakı, Mürtəcim, 2010, s. 362-363.

ФИЗУЛИ ИБРАГИМЗАДЕ

*кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры
Гуманитарных дисциплин Академии Министарства
по Чрезвычайным Ситуациям Азербайджанской Республики*

РОЛЬ НАХЧЫВАНА В ПОБЕДЕ НАД ФАШИЗМОМ

В статье показаны факты, доказывающие безграничную преданность трудящихся Нахчывана к Родине в годы Великой Отечественной Войны, что позволяет изучать огромную роль Нахчыванской Автономной Республики в достижении победы в войне.

FIZULI IBRAHIMZADE

*The head teacher, historical condidate of science of the department of the humanitar
branch of science of the Academy of the Ministry of Emergency Situations*

THE ROLE OF NAKHCHIVAN IN THE VICTORY OVER FASCHISM

The facts proofing boundless loyalty to the native land of Nakhchivan workers during the Great Patriotic War, the great role of the Nakhchivan Autonomous Republic in the victory is learned in the article.

Rəyçi: t.e.n. İ.İ.Kəngərli, t.e.d.Q.Ə.Əliyev

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Akademiyasının Humanitar fənlər kafedrasının 25 dekabr 2012-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (pr. № 05).